

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΜΙΑΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ

Η Ελλάδα του 2021 σε έναν μετέωρο κόσμο

Η συζήτηση για τον εορτασμό των διακοσίων ετών από την Επανάσταση του 1821 – μια επανάσταση για την απελευθέρωση του Έθνους – ξεκινάει από μια αφανή αλλά πολύ βασική παραδοχή: ότι αυτή η έννοια του Έθνους, και κατ' επέκταση του εθνικού κράτους, εξακολουθεί να έχει νόημα στον 21ο αιώνα.

Η παραδοχή αυτή δεν είναι τόσο αυτονόητη όσο ίσως νομίζουμε. Η βιβλιογραφία της πολιτικής επιστήμης τα τελευταία 30 χρόνια βρήκε αναλύσεων για την υποχώρηση τόσο του Έθνους, όσο και του κράτους. Η μετάβαση στη μετανεωτερικότητα και στη μεταψυχροπολεμική εποχή χαρακτηρίζεται από άμβλυνση της ταύτισης του πολίτη με παραδοσιακά εθνικά αφηγήματα: την αποκόλληση από συλλογικές ταυτότητες: την αναζήτηση της ατομικής ταυτότητας και ευτυχίας μέσα σε ένα πολύπλοκο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον: τη διάχυση της κρατικής ισχύος: την εμφάνιση πολλών διαφορετικών παικτών, από την υπερεθνική Ευρωπαϊκή Ένωση και διεθνείς οργανισμούς όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, μέχρι τους τεχνολογικούς κολοσσούς και τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα.

Σε ένα τόσο διεθνοποιημένο και πολιτικά ορθό περιβάλλον όπως, λόγω χάρη, η βρετανική ακαδημαϊκή κοινότητα, εάν μέχρι πριν λίγα χρόνια – ίσως μέχρι το 2015 ή το 2016 – έλεγες ότι θα ασχοληθείς σοβαρά με την επέτειο μιας εθνικής επανάστασης, να σε αντιμετωπίζαν είτε ως γραφικό λάτρη του φολκλόρ, είτε ως επικίνδυνο φορέα ακροδεξιών ιδεών. Οι προσπάθειες του βρετανού πρωθυπουργού Γκόρντον Μπράουν να νοσηματοδοτήσει την έννοια της «βρετανικότητας» στα τέλη της δεκαετίας του 2000 έπεσαν στο κενό. Οι επιταγές του σεβασμού της διαφορετικότητας και του μη αποκλεισμού ήταν τόσο περιοριστικές, ώστε η περιγραφή του τι σημαίνει να είσαι Βρετανός να μη σημαίνει, τελικά, τίποτα.

Πολλοί διακεκριμένοι δημοσιολόγοι και ακαδημαϊκοί της Ευρώπης θεωρούν ότι ούτε καν η έννοια της Δύσης έχει πλέον κάποιο ταυτοτικό νόημα, είτε γιατί πιστεύουν ότι η πολυπολιτισμικότητα έχει καταστήσει αυτές τις έννοιες «εκτός θέματος», είτε γιατί αποδίδουν στη Δύση ενοχή για τα δεινά της αποικιοκρατίας και άρα αντιστέκονται στη χρήση ενός όρου που μπορεί να επανενεργοποιήσει αισθήματα ανωτερότητας.

Επί δεκαετίες βιώσαμε μια διαδικασία ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο λεγόμενος «εξευρωπαϊσμός» δεν αφορούσε μόνο τον διακρατικό συντονισμό ή τη μεταβίβαση εξουσιών στις Βρυξέλλες ή τη μεταβίβαση πόρων προς τις περιφέρειες ή τη νομισματική ένωση, αλλά κυρίως την προοπτική της ολοκλήρωσης. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρω-

ση ήταν πρωτίστως μια πολιτική διαδικασία: η συνειδητή απόφαση δημιουργίας μιας πολιτικής κοινότητας, μιας κοινής ταυτότητας, όσο οι επιμέρους εθνικές ταυτότητες έχαναν το βάρος τους λόγω της παγκοσμιοποίησης. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η διαδικασία αυτή έχει εκτροχιαστεί: έχει εκ των πραγμάτων σταματήσει, εδώ και χρόνια. Οι χώρες της ΕΕ εξακολουθούν να λειτουργούν με αποκλειστικό γνώμονα το εθνικό συμφέρον – απλώς αυτό συμβαίνει μέσα στο πλαίσιο υπερεθνικών θεσμών.

Η πανδημία που τώρα βιώνουμε είναι η πιο σαφής υπενθύμιση της αλληλεξάρτησής μας: του ότι τα κράτη από μόνα τους δεν μπορούν πλέον να αντεπεξέλθουν στη βασική τους αποστολή (τη διασφάλιση της ασφάλειας και ευημερίας των πολιτών τους) και του ότι οι παγκόσμιες προκλήσεις του 21ου αιώνα απαιτούν παγκόσμιο συντονισμό – παγκόσμια, δηλαδή, διακυβέρνηση. Ωστόσο, την ίδια ακριβώς στιγμή ξαναθυμόμαστε τη σημασία των συνόρων, του κράτους ως του βασικού παρόχου πολιτικής προστασίας και τα πεπερασμένα όρια της αλληλεγγύης. Η αλληλεγγύη δεν είναι μόνο ή κυρίως μια μεταφυσική πολυτέλεια, αλλά ένα εργαλείο μαζικής επιβίωσης. Για να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά αυτό το εργαλείο – π.χ. για να εμπεδωθεί το κάλεσμα να μείνουμε στο σπίτι ή να δωρίσουμε εθελοντικά τους πόρους ή τον χρόνο μας ή να θυσιάσουμε τη ζωή μας για την επιβίωση του συνόλου – πρέπει η αλληλεγγύη να αναφέρεται, να υπάγεται, σε μια πεπερασμένη πολιτική κοινότητα με διακριτά πολιτισμικά και συμβολικά χαρακτηριστικά.

Ετσι, λοιπόν, το 2021 μας βρίσκει με το ευρωπαϊκό εγχείρημα μετέωρο: με την παγκοσμιοποίηση μετέωρη: με την ίδια την έννοια του εθνικού κράτους μετέωρη. Για να απαντήσουμε στην ερώτηση «Τι σημαίνει Ελλάδα, και ποια είναι η εθνική μας ταυτότητα, μετά το 2021;» πρέπει ταυτόχρονα να απαντήσουμε και σε αυτές, τις «άλλες», ερωτήσεις: Έχει ακόμη νόημα η λέξη «έθνος» και πώς θα αποφύγουμε τις παγίδες που αυτή δημιούργησε στα μέσα του 20ού αιώνα; Έχει ρόλο το εθνικό κράτος στον 21ο αιώνα; Υπάρχει ακόμα η Δύση ως οντότητα και σύμβολο συλλογικής ταυτότητας; Ποιο είναι το μέλλον του ευρωπαϊκού πολιτισμού και ποια η θέση της εθνικής ταυτότητας μέσα σε αυτόν; Είναι συναρπαστικό το ότι τα ίδια ακριβώς ερωτήματα έθεταν το 1955 ο Αλμπέρ Καμί και οι συνδαιτυμόνες του (Παπανούτσος, Τσάτσος, Θεοτοκάς κ.ά.) σε μια συγκλονιστικά επίκαιρη συζήτηση υπό την προεδρία του Αγγελου Κατακουζηνού («Το μέλλον του ευρωπαϊκού πολιτισμού», Εκδ. Πατάκη, 2014).

Η συζήτηση για το 2021 ούτε μπορεί, ούτε πρέπει να αποφύγει τα ερωτήματα αυτά. Δεν μπορεί να τα αποφύγει επειδή θα θέσουν το πλαίσιο, την πραγματικότητα, μέσα στην οποία θα λειτουργήσουμε ως κράτος και ως έθνος τις επόμενες δεκαετίες. Δεν πρέ-

πει να τα αποφύγει γιατί η Ελλάδα δεν είναι παθητικός παρατηρητής ή καταναλωτής αυτών των ευρύτερων εξελίξεων: μπορεί και πρέπει να συνδιαμορφώσει τις απαντήσεις.

Ίσως αυτή να είναι και η απάντηση στο αρχικό ερώτημα. Ίσως, δηλαδή, αυτή να είναι η αποστολή και η ταυτότητα της Ελλάδας (μετά) το 2021: να συνδιαμορφώσει ενεργά, με βάση τις αξίες που διέπουν τον πολιτισμό της – τις αξίες του μέτρου, της λογικής και του ουμανισμού – και με βάση τη γεωγραφική της θέση, τη Νέα Τάξη Πραγμάτων που θα ακολουθήσει τη Νέα Παγκόσμια Αταξία που βιώνουμε τώρα.

Για να τα κάνουμε όλα αυτά θα πρέπει βέβαια να ξεπεράσουμε τη νοοτροπία του αουτσάιντερ. Το αουτσάιντερ έχει διττή έννοια: είναι αυτός που στο ξεκίνημα ενός αγώνα έχει τις λιγότερες πιθανότητες να νικήσει – όπως ίσως στον Πόλεμο για την Ανεξαρτησία ή στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο – είναι όμως και αυτός που βρίσκεται «εκτός» (της ομάδας, της λέσχης, των ισχυρών).

Μετά από 200 χρόνια ανεξαρτησίας, έχοντας επιβιώσει παγκοσμίων πολέμων, εμφυλίων σπαραγμών, δικτατοριών, πτωχεύσεων, απειλών από την Τουρκία, και μιας δεκάχρονης μεγάλης κρίσης, κρατώντας ασφαλή τα ανατολικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και έχοντας μόλις αποδείξει ότι όταν θέλουμε, μπορούμε να διαχειριστούμε ακόμη και μια παγκόσμια πανδημία, και παρά τους εξαιρετικά δύσκολους μήνες που θα ακολουθήσουν για όλες τις χώρες, η Ελλάδα του 2021 δεν είναι πλέον το αουτσάιντερ αλλά μια χώρα με ιστορία και αξιοπρέπεια που θέλει να εμπλακεί στον παγκόσμιο διάλογο και στο ανακάτεμα της τράπουλας που θα ακολουθήσει ισότιμα, ακριβώς γιατί γνωρίζει ότι το κοινό καλό είναι και δικό της καλό.

Ο Ρωμανός Γεροδής είναι αναπληρωτής καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής και Επικοινωνίας στο Πανεπιστήμιο του Bournemouth. Το βιβλίο του «Ανταποκρίσεις από τον 21ο αιώνα» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος

Για να απαντήσουμε στην ερώτηση «Τι σημαίνει Ελλάδα, και ποια είναι η εθνική μας ταυτότητα, μετά το 2021;» πρέπει να απαντήσουμε και σε αυτές, τις «άλλες», ερωτήσεις: Έχει ακόμη νόημα η λέξη «έθνος» και πώς θα αποφύγουμε τις παγίδες που αυτή δημιούργησε στα μέσα του 20ού αιώνα;